

SEMICENTENARUL UNIRII PRINCIPATELOR ROMANE IN DOCUMENTE INEDITE

de ELENA PALANCEANU

Eveniment de însemnătate majoră în istoria poporului nostru, cu răsunet profund în conștiința contemporanilor și a urmașilor, Unirea Principatelor Române din 24 ianuarie 1859 a însemnat nu numai începutul făuririi României moderne, ci și deschiderea perspectivei înfăptuirii unității tuturor românilor, deziderat comun pentru care au militat neabătut locuitorii ambelor versante ale Carpaților. Un rol însemnat în pregătirea unității politice a revenit luptei pentru realizarea unității culturale, căreia se subinscrie și ampla activitate a „Ligii pentru unitatea culturală a tuturor românilor”, începută oficial, în mod semnificativ, la 24 ianuarie 1891 și orientată spre cultivarea unității și solidarității naționale, propunându-și în program, între altele, să organizeze „manifestări care să dea un mare impuls mișcării culturale a românilor de pretutindeni... conferințe și întruniri patriotice, sărbătorirea datelor mari din viața trecutului naționalității (națiunii — n.n.) române”¹. Tocmai la organizarea unei asemenea sărbătoriri se referă și documentele aflate în patrimoniul Muzeului Național de Istorie al R. S. România, pe care le semnalăm în continuare, privitoare la acțiunile întreprinse de Secțiunea din București a „Ligii culturale” cu prilejul aniversării a 50 de ani de la Unirea Principatelor Române.

Însumind un număr substanțial de manuscrise, reunite în principal într-un dosar² cu 96 documente) și un caiet cu concepte și însemnări³ (conținând 23 asemenea materiale), cărora se adaugă și unele piese dispartate⁴, întregul lot constituie un fond unitar și valoros, reprezentativ atât pentru largă participare a maselor la acest eveniment, cit și pentru modul în care „Liga culturală” înțelegea să activeze pentru formarea și întreținerea sentimentelor patriotice ale acestora, a recunoștinței pentru marile înfăptuiri ale înaintașilor, a dorinței de desăvârșire a unității naționale. Căci, deși există o vădită diversitate în ceea ce privește forma și conținutul acestor documente, toate converg spre evidențierea unei unice aspirații — unitatea națională. Ele provin de la Dimitrie C. Butculescu, fiind concepute sau primite de acesta în calitate de delegat al Secțiunii din București a „Ligii culturale” pentru organizarea serbării din 24 ianuarie 1909, sarcină ce-i fusese încredințată de către Comitetul Secțiunii respective prin adresa din 11 ianuarie 1909, semnată de președintele acesteia, Ion Slavici⁵.

Strădania și priceperea dovedite de delegatul Secțiunii București pentru organizarea serbării de 24 ianuarie 1909 în vederea asigurării reușitei acesteia reies atât din conceptele scrisorilor și adreselor trimise unor autorități și persoane particulare, prin care se urmărea constituirea unui larg Comitet de organizare a serbării, o participare de masă la festivitățile inițiate cu acest prilej și obținerea aprobărilor necesare, cit și din raportul său către „Ligă”⁶. Pentru antrenarea societăților și

¹ V. Netea și C. Gh. Marinescu, *Liga Culturală și unirea Transilvaniei cu România*, Iași, 1978, p. 48.

² Muzeul Național de Istorie al R. S. România, inv. 88181.

³ Ibidem, inv. 88184.

⁴ Ibidem, inv. 88182, 88183 și 88186.

⁵ Ibidem, inv. 88181, doc. 1.

⁶ Ibidem, inv. 88184, f. 25—32.

asociațiilor cu caracter profesional sau cultural, el s-a adresat conducătorilor acestora, căutând să-i stimuleze în acest sens și prin cooptarea reprezentanților lor în Comitetul de organizare, denumit Comitetul dirigent, în care au fost invitate, de asemenea, diferite personalități ale vremii, delegați ai studenților și ai presei. Unii dintre ei au fost desemnați comisari și secretari, primind însărcinări speciale, numele lor găsindu-se consemnate ca atare⁷. Vizîndu-se comunicarea cît mai lesnicioasă cu cei ce acceptaseră să fie membri în Comitetul dirigent al serbării, a fost tipărit un formular-adresă prin care aceștia erau chemați să ia parte la lucrările pregătitoare, indicîndu-li-se zilele, orele și sediul unde aveau să se desfășoare⁸.

Concomitent a fost organizat Comitetul dirigent al doamnelor⁹, D. C. Butculescu înțelegînd și susținînd însemnătatea participării femeilor atît la activitatea „Ligii Culturale” în general, cît și la organizarea semicentenarului Unirii Principatelor, în concepția sa femeia întruchipînd un „secondant firesc” cu care trebuia conlucrat, ea fiind în „legătură și unire cu toate românele...” pentru folosirea și propășirea idealului Ligei culturale¹⁰ — unitatea tuturor românilor. Femeile din Comitetul de organizare au activat cu însuflețire pentru o cît mai izbită sărbătorire a importantului eveniment, contribuind la mobilizarea în vederea participării, la oficiile de primire în timpul desfășurării diverselor manifestații, la confecționarea și difuzarea cocardelor tricolore.

Atenție acorda el și mobilizării tineretului la serbările Unirii, fapt pentru care, de pildă, se adresa președintelui Asociației studenților, I. P. Sillescu, solicitîndu-l să primească misiunea de comisar al serbării jubiliare de la 24 ianuarie și de secretar al biroului la secțiunea presei, „pentru răspîndirea, propaganda și entuziasmarea românilor pentru participarea lor în număr cît mai mare”¹¹. Totodată trimetea adrese directorilor de școli primare, licee și școli profesionale, invitîndu-i să ia parte împreună cu elevii din școlile ce conduceau „la această măreață aniversare semisecolară ce o prăznuim la 24 ianuarie...”, care trebuia să întrunească într-o „manifestațiune unanimă pe toți românii și românele, fie ei și ele tineri sau bătrîni, bogați sau săraci, culți sau neculți, boeri sau muncitori, orașeni sau țerani”¹².

Nu a lipsit nici grija pentru atragerea presei, pe care o aprecia ca „motorul cel mai puternic pentru răspîndirea actelor și faptelor omenesti... și factorul care știe să desvolte în public sentimentele cele mai calde și nobile de iubirea neamului și patriei”¹³, temei pentru care apela la „prețiosul și patrioticul” concurs al redactorilor de ziare din București și din țară, ba chiar și a celor din statele vecine. Contînd pe un puternic ecou în întreaga țară al chemării lansate, el înainta la 20 ianuarie o adresă Ministerului Lucrărilor Publice pentru ca acesta să dea ordin Direcției Căilor Ferate să organizeze trenuri speciale, cu reducere, pentru zilele de 23, 24 și 25 ale lunii, pentru a se înlesni astfel venirea în Capitala țării a cît mai multor participanți la „o asemenea măreață sărbătoare”¹⁴. În dobîndirea aprobărilor pentru buna desfășurare a acțiunilor proiectate a primit sprijinul și al altor comisari, membri ai Consiliului dirigent, între care C. D. Brătianu, delegat pentru procurarea autorizației de la Prefectura poliției Capitalei și maiorul N. Ianculescu, însărcinat cu obținerea sălii Ateneului, care a asigurat și concursul profesorului universitar Gr. Tocilescu pentru ținerea unei conferințe referitoare la semnificația momentului¹⁵.

O categorie distinctă o constituie răspunsurile primite de D. C. Butculescu în calitate de delegat al Secțiunii București a „Ligii culturale” pentru organizarea sărbătoririi zilei de 24 ianuarie 1909, din partea unor personalități ale vremii, ilustrînd o vastă adeziune. De pildă, Vasile M. Kogălniceanu și soția, odată cu exprimarea dorinței de a fi înscriși ca membri în Comitetul dirigent, solicitau aceeași favoare și pentru alte familii, între care scriitorul Emil Gârleanu cu soția¹⁶. În

⁷ Ibidem, f. 13 v-14,6.

⁸ Ibidem, inv. 83182.

⁹ Ibidem, inv. 88184, f. 14 v-15.

¹⁰ Ibidem, f. 26 v.

¹¹ Ibidem, f. 5.

¹² Ibidem, inv. 88183.

¹³ Ibidem, inv. 88184, f. 8.

¹⁴ Ibidem, f. 9.

¹⁵ Ibidem, f. 13.

¹⁶ Ibidem, inv. 88181, doc. 3.

răspunsul său, avocatul Mihail M. Paraschivescu, doctor în drept, își oferea serviciile spre a conlucra pentru „marea sărbătoare a românilor din ziua de 24 ianuarie”¹⁷, iar soții Eufrosina și sculptorul Constantin Bălăcescu apreciau că „ideea de a organiza o serbătoare pentru data de 24 ian. c. nu pote se stîrnească decît entuziasm și admirație”, fiind gata să concure pentru „reușita deplină a acestei serbări” considerată „un omagiu uneia din cele mai frumoase pagini a istoriei naționale”¹⁸.

În același stil entuziast sînt redactate majoritatea răspunsurilor primite, autorii lor dovădind înțelegerea semnificației adinei pe care Unirea omagiată o avea nu numai pentru trecut și prezent, ci și pentru viitor. Astfel, doctorul P. I. Popovici aprecia că „astăzi cînd toate popoarele din sudul Europei se mișcă pentru a-și asigura și întări existența lor etnică, sîntem și noi datori a ne arăta cît mai solidari și cît mai strînși, dacă voim să fim văzuți și ascultați. Unirea a fost întiul și cel mai mare pas ce au făcut urmașii lui Ștefan și ai lui Mihai spre ținta care trebuie să o aibă adine săpată în mintea sa or ce bun român. Ziua de 24 ianuarie 1859, zi mare și sfîntă pentru întreg neamul românesc, să o facem așa să strălucească, incît să fie de toți văzută și privită cu respect”¹⁹. Într-un alt răspuns de acceptare, ziua de 24 ianuarie era considerată ca zi de „netăgăduită măreție în care a luat ființă România viitorului”²⁰. În foarte rarele cazuri cînd răspunsurile privind colaborarea au fost negative, ele s-au datorat unor motive obiective, ca boala sau participarea la sărbătorirea aceleiași fapt într-un alt context, cum era cazul profesorului universitar Dimitrie Onciul, invitat să ia parte la acțiunile organizate de studenți²¹.

Un interes deosebit prezintă și documentele ce cuprind acordul exprimat de circa 40 de societăți și asociații ale muncitorilor, funcționarilor și altor categorii sociale, avînd caracter profesional, de ajutor reciproc sau filantropic și cultural. Dintre ele remarcăm: Societatea lucrătorilor turnători în fontă și metal din România²², Societatea „Isvorul” a maseurilor băieși²³, Societatea calfelor, ajutorilor și căruțașilor măcelari din Abatorul București²⁴, Uniunea intelectualilor²⁵, Asociația funcționarilor de birou din România²⁶, Societatea „Peșul și Vîrful cu dor” a micilor funcționari ai statului din București²⁷, Societatea pensionarilor civili, militari și eclesiastici din București²⁸, Societatea generală a studenților universitari români „Lumina”²⁹, Societatea studenților în medicină veterinară³⁰ etc.; acestora se alătură societățile de ajutor reciproc sau filantropice ca: Societatea „Carmen-Sylva”, societate filantropică pentru ajutorarea elevilor săraci fără deosebire de naționalitate³¹, „Rindeaua”, societate de economie, ajutor reciproc și boală³², „Irina”, societate de ajutor reciproc a personalului din Institutul de arte grafice Carol Gîbi³³, „Dezvoltarea”, societate de ajutor reciproc și economie³⁴ ș. a.; din categoria celor cu caracter cultural amintim: Societatea „Doina”, pentru răspîndirea dansului în popor³⁵, Societatea muzicală „Hora”³⁶, Societatea artistică literară „V. Alecsandri”³⁷, Societatea

¹⁷ Ibidem, doc. 14.

¹⁸ Ibidem, doc. 65.

¹⁹ Ibidem, doc. 66.

²⁰ Ibidem, doc. 59.

²¹ Ibidem, doc. 6.

²² Ibidem, doc. 18.

²³ Ibidem, doc. 31.

²⁴ Ibidem, doc. 78.

²⁵ Ibidem, doc. 15.

²⁶ Ibidem, doc. 17.

²⁷ Ibidem, doc. 60.

²⁸ Ibidem, doc. 82.

²⁹ Ibidem, doc. 39.

³⁰ Ibidem, doc. 40.

³¹ Ibidem, doc. 11.

³² Ibidem, doc. 24.

³³ Ibidem, doc. 67.

³⁴ Ibidem, doc. 80.

³⁵ Ibidem, doc. 12.

³⁶ Ibidem, doc. 68.

³⁷ Ibidem, doc. 83.

de gimnastică și scrimă „Aurora”³⁸ etc. Însăși denumirea unora dintre societățile participante la sărbătorirea menționată este edificatoare pentru sentimentele de care erau animate, ca, de exemplu: Societatea 24 ianuarie 1899³⁹, Societatea „Tricolorul român”, fondată la 24 ianuarie 1908⁴⁰, Societatea Fraților români ai Daciei Traiane⁴¹.

În unele din răspunsurile de adeziune ale acestor societăți, în afară de pretuirea manifestată pentru „sărbătorirea zilei de 24 ianuarie, ca cea mai importantă sărbătoare națională a neamului românesc”⁴², se exprima speranța că în contextul dat „se va aminti cu dragoste și despre în veci neuitatul Domnitor Român, Alexandru Ioan I. Cuza”⁴³, mărturie grăitoare a memoriei plină de recunoștință pe care masele o păstrau acestei luminoase personalități din istoria noastră. Totodată, se făcea propunerea „de-a depune o coroană de bronz pe mormîntul lui Alexandru I. Cuza, spre a serba așa cum se cuvine această frumoasă zi de 24 ianuarie”⁴⁴, scop în care au și fost lansate liste de subscripție. Cu același prilej s-au primit și sugestii pentru realizarea unui program festiv cit mai bogat. Astfel, directorul Societății „Hora”, Juarez Movillă, se oferea să interpreteze în sala Ateneului, cu corul condus de el, cîntece patriotice ca: „Deșteaptă-te române”, „Hora Unirii”, „Pe-al nostru steag e scris unire”⁴⁵, iar autorul versurilor „La aniversarea Unirii”, Themel, le trimetea spre a fi recitate la marea sărbătoare în cinstea căreia le scrisese⁴⁶.

Alături de larga adeziune a românilor pentru acordarea cinstirii cuvenite semicentenarului Unirii Principatelor se află exprimată și poziția plină de receptivitate a unor naționalități conlocuitoare. „Am primit cu cea mai vie bucurie patriotică invitație cu care ne-ați onorat, d-a lua parte la marea serbare națională de 50 de ani a faimosului și mărețului act al Unirii Principatelor Române” menționa în scrisoarea sa Societatea culturală albaneză „Drita” (Lumina), subliniind în același timp că albanezii din România au fost întotdeauna „cu inima, cu sufletul și cu corpul alături de elementul român în toate împrejurările”⁴⁷. Ea nu se lîmța să participe la sărbătorirea organizată în Capitală, ci dăduse dispoziții ca toate filialele din țară să ia parte la aniversarea evenimentului în localitățile în care se aflau. Răspunsuri afirmative în ceea ce privește prezența la manifestațiile ocazionate de această sărbătoare în București figurează și din partea Societății israelite a datoriilor sacre și a Societății „Fraterna” a aceleiași naționalități.

Despre programul serbării proiectate de Secțiunea București a „Ligiile culturale” și modul în care aceasta a decurs aflăm atît din adresa lui D. C. Butculescu către Prefectura poliției Capitalei, prin care se cerea aprobarea desfășurării ei⁴⁸, cit și din raportul pe care acesta l-a făcut în final asupra organizării acțiunii respective⁴⁹. Întruniți în grădina Cîșmigiu, participanții la manifestațiile organizate de „Ligă” au defilat în mod organizat pînă la biserica Sf. Gheorghe, unde au asistat la tedeumul pentru 24 ianuarie și au ascultat cuvîntările rostite de Sava Șomănescu, președintele „Ligiilor culturale”, de Petre Grădișteanu și de studentul Gheorghe Lazăr, după care, pe bulevardul Colței și calea Victoriei, s-au îndreptat spre Ateneu, întorcînd cîntece patriotice și jucînd Hora Unirii în fața statuii lui Mihai Viteazul și a palatului regal. În acest impunător cortegiu, în care steagurile societăților și asociațiilor participante dădeau o notă de grandoare, un loc de cinste a ocupat chipul

³⁸ Ibidem, doc. 8.

³⁹ Ibidem, doc. 48.

⁴⁰ Ibidem, doc. 16 bis.

⁴¹ Ibidem, doc. 81.

⁴² Ibidem, doc. 48 (scrisoarea de răspuns a Societății „24 ianuarie 1899”).

⁴³ Ibidem, doc. 79 (răspunsul Societății calfelor, ajutorilor, căruțașilor-măcelari din Abatorul București primit de D. C. Butculescu la 22 ianuarie 1909).

⁴⁴ Ibidem, doc. 92 (scrisoarea Uniunii studenților români).

⁴⁵ Ibidem, doc. 68.

⁴⁶ Ibidem, doc. 96.

⁴⁷ Ibidem, doc. 85.

⁴⁸ Ibidem, inv. 88184, f. 10.

⁴⁹ Ibidem, f. 25—32.

domnitorului Al. I. Cuza, realizat de sculptorul C. Bălăcescu și „condus în alaiul triumfal al Ligii culturale pe același podu Mogoșoarei (calea Victoriei) cu aceeași însuflețire și entuziasm ca la ...1859”⁵⁰, când pentru „prima oară domnitorul Unirii venise la București, după alegerea sa și în Țara Românească.

În cadrul festivităților desfășurate la Ateneu, unde au fost, de asemenea, rostite cuvântări și interpretate cîntece patriotice, Aristița Romanescu a citit poezia „Hora horelor” scrisă de Smara, veche membră a „Ligii culturale”, pentru „această serbare națională... care a fost și va să fie mereu cea mai sfîntă pentru toți românii din toate țările subjugate, din toate unghiurile pămîntului”⁵¹. Este de remarcat faptul că în timpul conferințelor de la Ateneu s-a lansat ideea ridicării unui monument lui Al. I. Cuza și că această „frumoasă inițiativă pleacă de la meseriași”⁵², ceea ce dovedește că „poporul nu uită niciodată pe cel ce s-a făcut în lume datoria și-a avut grije de el, mai de vreme sau mai tîrziu el îl sfîntește, îl nemurește, așa după cum a trăit, așa după cum a lucrat”⁵³. Inițiativa a fost îmbrățișată cu căldură de membrii „Ligii culturale”, urmînd ca strîngerea fondurilor necesare să se facă prin subscripții, ele începînd chiar din acel moment. Impresionant rămîne și gestul organizatorilor serbării, care au trimis cu acest prilej o telegramă doamnei Elena Cuza, aflată la Piatra Neamț, pentru a transmite „un salut de recunoștință celei care n-a încetat nici-o-dată de a fi sufletul tuturor mișcărilor culturale și filantropice. Femeii de inimă care alături de Cuza Vodă a aprins farul naționalismului (patriotismului — n. n.) destinat a lumina Viitorul României”⁵⁴.

Documentele prezentate, păstrate în patrimoniul Muzeului Național de Istorie al R. S. România, constituie, credem, prin bogăția și varietatea informațiilor conținute, o sursă cuprinzătoare și edificatoare privind modul în care Secțiunea din București a „Ligii culturale” a acționat pentru sublinierea însemnătății Unirii, într-o perioadă cînd lupta pentru desăvîrșirea acesteia mergea pe un drum ascendent, realizînd o grandioasă demonstrație, care a fost, așa cum se aprecia în presa vremii, „una din părțile cele mai frumoase, cele mai înălțătoare ale manifestațiilor patriotice organizate... pentru glorificarea actului Unirii”⁵⁵.

DOCUMENTS INÉDITS CONCERNANT LE CINQUANTENAIRE DE L'UNION DES PRINCIPAUTÉS UNIES

R é s u m é

En soulignant l'importance majeure de l'accomplissement de l'Union des Principautés pour l'histoire du peuple roumain et le rôle joué par la „Ligue pour l'unité culturelle de tous les Roumains”, fondée en 1891 et qui a cultivé l'esprit de l'unité et de la solidarité nationale des Roumains qui habitaient les deux côtés des monts Carpates, l'auteur signale l'existence dans le patrimoine du Musée National d'histoire de la R. S. de Roumanie de quelques documents inédits qui se réfèrent à ces idées. C'est le cas d'un nombre substantiel de manuscrits qui se trouvent principalement dans un dossier avec 96 documents et dans un cahier avec des concepts et des notices, comprenant 23 matériaux du genre, aussi bien que des

⁵⁰ Ibidem, f. 23.

⁵¹ Ibidem, inv. 88186, f. 1—2.

⁵² Ibidem, inv. 88184, f. 24.

⁵³ Este vorba de delegatul meseriașilor, Gh. Stănescu, care, în cuvîntul său, a propus să se ridice „cestui mare domnitor un monument național” („Minerva”, din 26 ianuarie 1909).

⁵⁴ Muzeul Național de Istorie al R. S. România, inv. 88186, f. 2.

⁵⁵ Ibidem, inv. 88184, f. 24 v.

⁵⁶ „Universul” din 25 ianuarie 1909.

pièces disparates qui constituent tous ensembles un fond unitaire et de grande valeur qui se réfère aux actions entreprises par la Section bucarestoise de la „Ligue Culturelle“ à l'occasion de l'anniversaire de 50 ans depuis l'Union des Principautés Roumaines. Par leur contenu ceux-ci sont représentatifs tant pour l'ample participation des masses à cette célébration que pour la „Ligue Culturelle“, considérant qu'elle devait activer pour entretenir les sentiments patriotiques du peuple dans une période quand la lutte pour le parachèvement de l'unité d'état connaissait un mouvement ascendant.